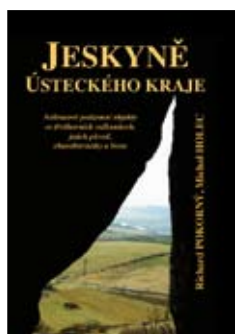

RADEK MIKULÁŠ

O jeskyních Ústecka

RICHARD POKORNÝ, MICHAL HOLEC:
Jeskyňe Ústeckého kraje. Nekrasové podzemní objekty ve třetihorních vulkanitech, jejich původ, charakteristiky a biota

XYZ, s. r. o., Praha
2009, 276 stran +
32 stran barevných
fotografií, 117
obrázků, fotografií,
nákreseů a mapek,
ISBN 978-80-7388-
287-7

Loňský rok byl bohatý na literaturu o jeskyních. Po téměř desetiletém očekávání spatřil světlo světa monumentální svazek *Jeskyňe* z edice Chráněná území České republiky.¹ Jednou z menších knížek na téma jeskyní ČR, která se loni také objevila v tisku, jsou *Jeskyňe Ústeckého kraje* autorů R. Pokorného a M. Holce.

Porovnání obou knih je nezbytné, protože svazek editovaný J. Hromasem si klade za cíl podat celkový, reprezentativní a vyvážený přehled o jeskyních, jejich geologických a krajinných základech tak, jak jsou známy po zhruba sto padesáti letech speleologického průzkumu Čech a Moravy. Věcný a obrazový materiál o množství rozsáhlých krasových jeskyní a o několika široce rozšířených formách jeskyní nekrasových je natolik rozsáhlý, že si autoři svazku vytkli kromě věcné přesnosti hlavně stručnost. Některé oblasti – mimo jiné právě Ústecko – jsou tak zastoupeny vlastně jen seznamy evidovaných jeskyní a jejich heslovitou charakteristikou.

Naproti tomu Richard Pokorný a Michal Holec měli prostor k vyjádření opravdu velký a využili ho nejen k podrobnému popisu jeskyní a některých dalších podzemních objektů Ústecka, ale i k sepsání rozsáhlé všeobecné části (která v knížce představuje více než

polovinu textu). Zcela netradičně začnu úvahu nad knihou výčtem nedostatků, abych se k nim už později nemusel vracet:

Knihla zřejmě neprošla jazykovou redakcí a je to škoda – na tom se nemá šetřit. Jakkoliv je jazyk kultivovaný, zůstalo ve finální podobě mnoho chybných vazeb nebo stylistických neobratností. Jako typický příklad uvádím: „Pojem klast představuje v češtině úlolek.“ Sám pojem však úlolek *nepředstavuje*. Autoři chtěli říci, že *termín* klast *znamenná* úlolek. Za uši tahá i slovo „metamorfický“ místo zcela zažitého „metamorfovaný“ (s. 11). Obdobných přehlédnutí jsou v textu desítky. Ačkoliv nejdu zpravidla na úkor srozumitelnosti, čtenář se u nich zarazí. Nešťastné je, že autoři uvádějí původ svých vlastních fotografií a pérovek jako „z archivu autorů“ – to zpravidla implikuje jiný původ. U pérovek

Vlevo: Vrápenec malý (*Rhinolophus hipposideros*) patří ke kriticky ohroženým druhům živočichů. V zájmových jeskyních se vyskytuje pouze ve Velké jeskyni skřítků a v Loupežnické jeskyni. Snímek © Richard Pokorný.

Vpravo: Kondenzovaná voda na křídlech lalokokřídlece vrbového (*Scoliopteryx libatrix*) z Loupežnické jeskyně svědčí o vysoké jeskynní vlhkosti. Snímek © Michal Holec.

¹) XIV. svazek edice vydala AOPK ČR a EkoCentrum Brno, editoval Jaroslav Hromas.

jeskynních živočichů by vesměs bylo vhodné uvést měřítko. Věcně nesprávné je tvrzení, že do mostecké pánve ústily dva velké toky v období oligocénu až miocénu (s. 15); ve skutečnosti bylo trvání žatecké a bílinské delty a s nimi spojených toků nepoměrně kratší. Sporné je všeobecně pojaté tvrzení (s. 23), že skalní převis vzniká větráním méně odolných poloh – správný výklad je hned v následujících větách, a sice že existují i úpatní převisy formované kapilárním zdvihem půdní vlhkosti. Pokud jde o problematiku pískovcového reliéfu (v kontextu práce ale okrajovou), autoři pominuli monografii Härtela a kol. *Sandstone Landscapes* (Academia, Praha 2007), která podává podstatně ucelenější a modernější pohled na děje v pískovcích a na jejich geomorfologii než práce, které citují. Široký prostor k vyjádření autorů občas přivedl až za pomyslnou hranici tématu. Nevím například, proč jsou ve stati o jeskynních živočiších charakterizováni mlži, když se v jeskyních na Ústecku vůbec nevyskytují (a i všeobecně je jejich význam v jeskyních mizivý). Sporná je s ohledem na téma knížky také lingvistická vsuvka, kde je uveden překlad slova jeskyně do 32 různých jazyků.

Nyní můžu přejít k tomu, co práce čtenáři přináší. Úvodní stati, jakkoliv se zdají být zbytečně podrobné, jsou dobrým a srozumitelným úvodem do speleologie. Adept oboř jim porozumí snáze než „vybroušeným“ stručným statím v Hromasově díle. Dobrým nápadem je také detailní návod k evidenci nově objevené nebo dosud neevidované jeskyně – jistě to přiměje uživatele knížky k řádnému ohlášení náhodně či cíleně objevených podzemních objektů. Popisy a obrazová dokumentace jeskyní Ústecka – jde většinou o kratší, ale zajímavé pseudokrasové objekty – jsou velmi podrobné. Výčet zahrnuje kromě známých objektů i objevy autorů, které podle jejich definice většinou spadají do kategorie „jeskyňka“. Úvodní část totiž není jen výtahem z existující literatury, ale i vcelku zdařilým pokusem o rozšíření a upřesnění pojmů a definic. Z nich nejambicióznější a také nejzdařilejší je samotná definice jeskyně; jediná výhrada, kterou mám, je důsledné „vyžadování“ temné (afotické) zóny. Při dostatečně širokém vchodu nemusí být afotická zóna vyvinuta – a v řadě proslulých jeskyní (např. u Kodske jeskyně v Českém krasu) také není. Koneckonců větší místnosti s jedním oknem odpovídá tvarem i velikostí jeskyním, ale afotická zóna by v nich rozhodně být neměla. Tento aspekt by bylo třeba ještě promyslet, aby nevznikla další kategorie podzemních objektů, které „nikam nepatří“. Definice samotná – a také zavedení přesně definovaného pojmu „jeskyňka“ – jsou však rozhodně krokem vpřed. Méně nadšený jsem z pojmu „krystalotéma“ pro ledovou výzdobu jeskyň, protože slovo krystal má v češtině hluboce zažitý odlišný význam.

Velmi cenná jsou teplotní měření, a zejména sběry jeskynních živočichů. Nevadí, že se všechny nepodařilo určit. Určení živo-

čichů – zejména hmyzu – není mechanická rutinní činnost a je pravděpodobné, že se jednotliví specialisté časem k materiálu vrátí sami, nebo je knížka dokonce k jisté výzkumné činnosti nasměruje (koneckonců je úspěchem autorů, že získali k pohotovému spolupráci hned několik uznávaných specialistů, kteří určili materiál bez požadavku na spoluautorství). Škála zjištěných organizmů a jejich četnost je nečekaná a mimo jiné ukazuje oblast Ústecka jako jednu z „horkých skvrn“ biodiverzity Čech.

Musím velmi ocenit, kolik starých a doslova již zapomenutých literárních zdrojů autoři objevili a využili k získání maxima informací. Nekontrolované a v podstatě náhodné vytrácení starých poznatků z povědomí aktivní vědecké generace je obrovským problémem celé dnešní vědy. O to víc si ceníme autorů, kteří skutečně neselektivně procházejí staré svazky v knihovnách a hledají v nich články vztahující se k jejich výzkumnému tématu.

Knížka, i přes všechny kritické připomínky, které k ní mám, možná ukáže cestu dalším nadšeným regionálním speleologům. Mohli by využít Hromasovo dílo jako odrazový můstek pro vlastní detailní studie těch oblastí, jejichž přírodní podzemní objekty se na první pohled jeví jako poměrně nezajímavé. Jistě se podrobným průzkumem ukáže, že ten první pohled je klamný. ☺

**Portál jeskyňky
Medvědí brloh
v Průčelské roklí
v důsledku malého
zpevnění okolní
zvětralé čedičové
horniny vypovídá
o dynamickém vývoji
interiéru jeskyně.
Snímek
© Richard Pokorný.**

WWW.WESMIR.CZ

**Únorový Vesmír roku 2010
je dvoustým Vesmírem na webových stránkách**